

METOCLOPRAMID VÀ TRIỆU CHỨNG NGOẠI THÁP

BS Đặng Quốc Nghiệp - khoa Cấp Cứu BV Tân Bình

1. Ca lâm sàng cụ thể

Bệnh nhân TVT sinh năm 1993, cân nặng 65kg nhập viện ngày 10/12/2016 với chẩn đoán SXH dengue N 2

Các xét nghiệm đã làm:

NS1Ag dương tính

Bạch cầu 5,97

Hct 46,5 (lúc cô đặc nhất)

Tiểu cầu 78 (lúc thấp nhất)

Chức năng gan, thận bình thường, Ion đồ bình thường

Bệnh nhân được điều trị:

Truyền dịch Lactat Ringer

Hạ sốt Efferalgan

Enervon C

Clopheramin

Ngày 15/12/2016 bệnh nhân có triệu chứng nôn ói nên được cho 01 (một) ống Metoclopramide 10 mg tiêm bắp lúc 11 giờ. Đến 14g cùng ngày (3 giờ sau), bệnh nhân xuất hiện các triệu chứng: cứng hàm không nói được, cổ uốn ra sau, mắt nhìn lên.

Bệnh nhân được điều trị tiếp bằng Diphenhydramin 10mg x 2 tiêm bắp cách 2 giờ. Bệnh nhân sau đó được cho làm MRI sọ não và tủy sống, kết quả bình thường. Bệnh nhân xuất viện ngày 18/12/2016.

2. Hội chứng rối loạn ngoại tháp và metoclopramid

Metoclopramid là thuốc chống nôn được sử dụng trong các trường hợp buồn nôn và nôn do đau nửa đầu, hóa trị liệu ung thư hoặc nôn sau phẫu thuật. Thuốc cũng có tác dụng tăng tốc độ tháo rỗng dạ dày, làm giảm trào ngược từ tá tràng và dạ dày lên thực quản nên được chỉ định phối hợp trong điều trị trào ngược dạ dày – thực quản, ứ đọng dạ dày, hỗ trợ thủ thuật đặt ống thông ruột non và làm rỗng dạ dày trong chụp Xquang.

Liều dùng metoclopramid trong điều trị nôn ở người lớn: tiêm bắp 10mg- 20mg. Việc dùng metoclopramid liều cao hoặc trong thời gian dài có thể gây ra hội chứng ngoại tháp là những phản ứng loạn trương lực cơ cấp có thể phục hồi hoặc không, tỷ lệ 1/500 với liều trung bình 30-40mg/ngày. Triệu chứng gồm: vận động chi không tự ý, trợn mắt, vẹo cổ, mặt cau có, lưỡi tụt ra ngoài, tetany, liệt vận ngôn. Một số trường hợp hiếm có thể gây co thắt thanh quản. Các triệu chứng này cũng có thể gặp khi dùng liều bình thường nhưng hiếm, đặc biệt hay gặp ở trẻ em, người trẻ tuổi, và khi sử dụng liều cao để điều trị nôn và buồn nôn do thuốc chống ung thư.

Điều trị xử trí: Dùng diphehydramin 50mg tiêm bắp hoặc benztropin 1-2mg tiêm bắp.

Trong trường hợp ca lâm sàng trên, metoclopramid gây triệu chứng ngoại tháp ngay với liều đầu tiên (10mg IM). Thực tế, năm 2012 đã ghi nhận được ba báo cáo về rối loạn ngoại tháp xảy ra ở trẻ dưới 18 tuổi khi sử dụng metoclopramid, và đã được Trung tâm DI&ADR Quốc gia tổng hợp số liệu về phản ứng có hại liên quan đến thuốc được ghi nhận trong cơ sở dữ liệu của Việt Nam và của Tổ chức Y tế Thế giới, đồng thời cập nhật lại thông tin sử dụng hợp lý, an toàn metoclopramid.

Tỷ lệ tác dụng bất lợi trên thần kinh của metoclopramid khoảng 1%, thường gặp nhất là rối loạn ngoại tháp. Trẻ em và vị thành niên là đối tượng có nguy cơ cao gặp phản ứng bất lợi này (biểu hiện trợn mắt nhìn lên hoặc nhìn sang bên, uốn người, co cứng cơ) do đối tượng này nhạy cảm hơn với tác dụng của metoclopramid. Trong 3 năm (2010-2012), cơ sở dữ liệu ADR của Tổ chức Y tế thế giới ghi nhận 840 báo cáo phản ứng có hại liên quan tới metoclopramid, trong đó 319 trường hợp gặp các triệu chứng rối loạn ngoại tháp (156/319 trường hợp dưới 18 tuổi, chiếm 49%). Tại Việt Nam, trong khoảng thời gian này ghi nhận được 12 báo cáo phản ứng có hại liên quan tới metoclopramid, trong đó 10 trường hợp sử dụng thuốc cho đối tượng bệnh nhân dưới 18 tuổi, 8 trường hợp trong số này có biểu hiện rối loạn ngoại tháp, 5/8 trường hợp trẻ đã được kê đơn dùng thuốc vượt quá mức liều tối đa quy định là 0.5mg/kg/ngày.

Một số cơ quan quản lý dược phẩm trên thế giới đã đưa ra khuyến cáo sử dụng metoclopramid trên trẻ nhỏ và trẻ vị thành niên sau khi đánh giá lại lợi ích/nguy cơ của thuốc trên đối tượng này:

- Cơ quan Quản lý Dược phẩm và Sản phẩm Y tế Quốc gia Pháp yêu cầu bổ sung thông tin về chống chỉ định cho trẻ dưới 18 tuổi và hạn chế việc sử dụng thuốc trên người lớn do nguy cơ trên thần kinh và tim mạch.

- Cơ quan Quản lý Dược phẩm của Singapore cũng đã yêu cầu bổ sung thông tin ghi nhãn cho dạng thuốc đạn chứa metoclopramid về chống chỉ định cho trẻ em dưới 18 tuổi và cảnh báo các tác dụng không mong muốn trên thần kinh (rối loạn ngoại tháp) có thể xảy ra, đặc biệt ở trẻ nhỏ và người trẻ tuổi và/hoặc khi sử dụng thuốc ở liều cao.

Do những tác dụng bất lợi trên, cán bộ y tế cần thận trọng cân nhắc lợi ích/nguy cơ khi kê đơn, cấp phát và sử dụng metoclopramid, tuân thủ chặt chẽ liều dùng của thuốc đã được khuyến cáo trong Dược thư Quốc gia Việt Nam.

* Tài liệu tham khảo

1. Bộ Y tế (2009), *Dược thư Quốc gia Việt Nam*, Metoclopramid.
2. Trung tâm DI & ADR quốc gia.
2. <https://www.drugs.com/metoclopramide.html>.